

дику дослідження соціально-динамічних процесів у сфері культури, підкреслюючи при цьому, що має на увазі саме «культуру Заходу», а не культуру взагалі» [3, 114].

Аналіз наукових досліджень феномену культури дає можливість стверджувати, що незалежно від підходу до розкриття проблеми культури майже всі дослідники відзначають, що культура є специфічним способом буття людини, має свої просторово-тимчасові межі, розкривається через особливості поведінки, свідомості.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, культура — це явище, яке постійно розвивається, отримуючи на кожному етапі суспільного розвитку особливу форму існування. Вона віддзеркалює різні форми життєдіяльності людини, відображає особливості матеріального і духовного життя народу.

Розглянута в статті проблема щодо концептуальних підходів з'ясування сутності поняття «культура» є настільки багатогранною і складною, що низка питань розглянуті лише фрагментарно. Кожен із зазначених вище підходів до розкриття феномену культури виступає як самостійна наукова проблема, яка потребує окремого ґрунтовного наукового дослідження.

Література

1. Bohm-Bawerk E. *The theory of Capital* - London: MacMillan, 1891, 232 p.
2. Андрущенко В., Михальченко М. *Сучасна соціальна філософія: У 2-х т. - Т.1 - К.: Генеза, 1993. - С. 150.*
3. Греченко В.А., Чорний І.В. *Історія світової та української культури: довідник для школярів та студентів / В.А. Греченко, І.В. Чорний. - К.: Літера ЛТД, 2009. - 416 с.*
4. Кавалеров А.А. *Цінність у соціокультурній трансформації: Монографія. - Одеса: Астропринт, 2001. - 224 с.*
5. Каган М.С. *Філософія культури. - СПб ТОО ТК «Метрополис», 1996. - 430 с.*
6. Коган Л.Н. *Теория культуры: Учеб. Пособие для вузов. - Екатеринбург: «Центр», 1993. - 439 с.*
7. Сластенин В.А. *Формирование профессиональной культуры учителя. - М.: Наука, 1993. - 175 с., С. 151.*
8. Францов Т.П. *Философия и социология. - М.: Наука, 1971, - С. 595.*
9. Хімчак В. В. *Культура та її роль у суспільстві. З курсу «Українська та зарубіжна культура»: Конспект лекцій. - К: КНУБА, 2002. - 16 с.*

УДК 929 : 378 (477.8) “ХХ” [С. Дем'янчук]

О. П. КОСТЯНКО

доцент кафедри історії України
та спеціальних історичних дисциплін
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука, к.і.н.

ЕВОЛЮЦІЯ ДЕРЖАВНИЦЬКИХ ПОГЛЯДІВ ГОЛОВИ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО

Анотація. В статті розглядається теоретична робота голови Центральної Ради Михайла Грушевського над проблемами українського державотворення й культурно-освітницького будівництва та його зусиль по їх реалізації.

Ключові слова: Михайло Грушевський, Центральна Рада, державотворчість, культурно-освітні будівництва.

Анотация. В статье рассматривается теоретическая работа Председателя Центральной Рады Михаила Грушевского над проблемами украинского государственного, культурно-просвещенческого строительства и его усилий по их реализации.

Ключевые слова: Михаил Грушевский, Центральная Рада, государственное строительство, культурно-просвещенческое строительство.

Annotation. The article deals with the theoretical work of Central Rada Chairman M. Hrushevsky on the problem Ukrainian state, cultural and educational forming and his efforts on its realization.

Key words: Mykhailo Hrushevsky, Central Rada, state forming theory and policy, cultural and educational work.

Творча спадщина одного з найвидатніших істориків України Михайла Сергієвича Грушевського багатогранна. Дослідники вважають, що академічне видання його творів, - будемо сподіватись, що воно здійсниться, - може досягнути ста томів. Останнім часом зріс інтерес науковців до творчості М.Грушевського періоду революції 1917-1920 рр.

Проте, цілий ряд його теоретичних доробок потребують подальшого осмислення й аналізу. Зокрема, процесі розробки проблем методології, стратегії й тактики державотворення, та творчий пошук шляхів їх реалізації.

Будучи надзвичайно вимогливим до себе, М.С.Грушевський віддавав багато зусиль організації роботи Центральної Ради, головою якої був обраний 4 березня 1917р. За свідченням одного з провідних грушевськознавців професора Л. Решотька, за 14 місяців її існування М.Грушевський не пропустив жодного засідання [1]. Якщо врахувати, що більшість членів Центральної Ради були молодими, занадто гарячими, але не зовсім досвідченими політиками, то не важко зрозуміти, як багато сил і часу вимагала посада голови Ради. І все ж, в цей період він займався кропіткою й напруженою теоретичною роботою: приймав активну участь в розробці текстів усіх чотирьох універсалів, проектів законів, Конституції УНР, писав статті, брошури, тексти власних промов. Наведемо назви деяких із них: «Українська Центральна Рада й її II Універсал», «Україні і Росія», «Звідки пішло Українство і до чого воно йде», «Вільна Україна», «Хто такі українці і чого вони хочуть», «Якої ми хочемо автономії і федерації», «На порозі нової України. Гадки і мрії» та інші.

Проаналізувавши творчі доробки М.Грушевського доби Центральної Ради, можна зробити висновок, що автор найбільше уваги приділяв проблемам державотворення, національної політики та культурно-освітницького будівництва на території України. Соціальним же питанням і М.Грушевський, і Центральна Рада приділяли на той час недостатню увагу. Це стосується, перш за все, робітничого й аграрно-селянського питань, ролі церкви і українського духовенства в суспільному житті народу, розробки комплексної програми творення національної армії й власного адміністративного апарату. Все це й стало одною з головних причин крайнього загострення соціальних протиріч, розвалу виробництва, зростання безпорядків по всій території України і привело до краху Центральної Ради.

Основною темою названих вище праць М.Грушевського є питання про державність України. Відштовхуючись від Цей Б.Хмельницького, Кирило-Мефодіївського братства, М.Драгоманова, В.Антоновича, від раніше осмисленої ним ідеї культурно-національної автономії, М.Грушевський весною 1917р. приходить думки про «широку національно-територіальну автономію України в федеративній демократичній Російській республіці» [2, 47]. А з осені 1917 р. голова Центральної Ради починає відстоювати іншу концепцію про широку автономію України в її етнічних межах на базі федеративних зв'язків з демократичною Російською республікою.

Переваги автономії України в складі Росії М. Грушевський бачив в тому, що вона забезпечувала б використання основних засобів краю для задоволення потреб українського народу і піднесення його добробуту, можливість повновлад-

ного використання природних багатств - основи економічної самостійності, вирішення власних національних справ [3,120]. При цьому, він робив наголос на тому, що Україна повинна стати демократичною республікою з гарантованими свободами слова, інформації, зібрань і спілок з загальними, прямими і рівними виборами. В той же час, він відстоював право національних меншин України на розвиток власної мови й культури. «Ми добуваємо державне право для української землі не для того, щоб панувати над національними меншостями України» [4, 103].

Тут доречно зауважити, що після розгону Центральної Ради німецькими окупантами й проголошення П Скоропадського гетьманом України, представники ряду політичних партій звернулись до М.Грушевського з проханням погодитись взяти всю повноту влади в свої руки, тобто, стати диктатором. Але він категорично відмовився, бо це суперечило його демократичним позиціям.

Чому М.Грушевський впродовж всього 1917р. Так послідовно й наполегливо відстоював концепцію федеративних зв'язків з Росією? Тому, що тоді ця ідея була панівною серед широких верств населення як України, так і всієї Росії. Підтвердження цього стали рішення з'їзду народів Росії, що відстоювали свої автономні права. Він відбувся в Києві у вересні 1917р. В ньому приймали участь білоруси, латиши, литовці, грузини, євреї, естонці, молдавани, росіяни, поляки, татари, турки й донські козаки. Телеграфом підтвердили свою солідарність вірмени, якути, союз гірських народів Північного Кавказу. Всі, крім литовців, проголосували за резолюцію про федеративний устрій Росії, в якій була втілена федеративна ідея М.Грушевського, а самого Сергія Михайловича було обрано почесним головою з'їзду.

Про «чуття єдиної родини» з росіянами, яке панувало серед українців свідчить і той факт, що із 26 тисяч українських військовополонених, які перебували в австрійському концтаборі, перейшли на бік Австрії лише 2 тисячі, а решта полонених, незважаючи на масову австрійську пропаганду, залишились вірними Росії. Все це не міг не враховувати голова Центральної Ради. Але його негативне відношення до Жовтневої революції, масове незадоволення трудових мас соціальною політикою, розігрування «української карти» воюючими країнами підштовхнули М.Грушевського на позиції «самостійності» України й виходу із складу радянської Росії. Про це повідомлялось в IV Універсалі, проголошеному 24 січня 1918р.: «Однині Українська народна республіка стає самостійною, ні від кого не залежною, вільною, суверенною державою! Українського народу» [5, 70].

В період Центральної Ради М.Грушевський приділяв велику увагу й розробці культурно-освітніх проблем. Особливо плідною була його робота по розвитку української школи. Під його опікою створювались навчальні плани для українських шкіл, засновувались українські гімназії (до осені 1917 р. їх вже налічувалось 53), були розроблені плани про заснування університету в Кам'янець-Подільську, народних університетів у Києві, Харкові та Одесі, педагогічної академії та академії мистецтв у Києві. Тут потрібно звернути увагу й на зростання в той час книговидаць та преси українською мовою. Так, впродовж 1917 року на території України було видано 677 назв українських книжок, виходило 63 періодичних видань. Нажаль, після проголошення IV Універсалу припинилась реалізація цієї культурно-освітницької програми.

Різкий політичний поворот від ідеї автономії в складі Російської Федерації до реального розриву з нею М.Грушевський пояснював такими причинами:

- хиткою і непевною політикою більшовиків на переговорах у Брест-Литовську;
- необхідністю більш рішучої боротьби проти походу більшовицької Росії на територію України;

• нагальною потребою повної свободи для упорядкування соціальних, економічних, фінансових справ України.

На початку 1918р. вийшов збірник тоді ще голови Центральної Ради Михайла Грушевського «На порозі нової України. Гадки і Мрії». В ньому проголошувались політичний маніфест і програма української незалежності. Хоча ці програмні установки не були тоді реалізовані, все ж основні положення залишаються актуальними й для сучасної України. Справа залежить від їх творчого осмислення й кваліфікованої, мудрої реалізації.

Чому ж так сталося, що й друга в історії українського народу спроба побудувати самостійну державу закінчилась невдачею? При чому, цього разу національний рух очолював патріарх історичної української науки М.Грушевський, який на той час вже здійснив глибокий науковий аналіз трагічного історичного шляху українського народу, зокрема, визначив причини руйнації основного завоювання революції XVII ст. - гетьмансько-козацької республіки Б.Хмельницького. Зокрема в «Ілюстрованій історії України», що вийшла в світ в ще 1913р. він писав: «...серед замішань, зневіри й несвідомості народної повиходили наверх і захопили в свої руки власть інтригани, самолюбці, які не думали про те, щоб вивести Україну з кризи та занепаду, а двали тільки про свою користь і владу» [6, 339].

Чому ж Центральна Рада, очолювана великим ученим, повторила долю Тимчасового уряду в Петрограді? Спочатку такий же злет патріотизму, національних почуттів, широкої демократії, а потім - вагання, нерішучість, непослідовність, протиріччя в діях і як наслідок - крах.

Однозначно відповісти на ці питання неможливо. Потрібне подальше глибоке вивчення та аналіз діяльності Центральної Ради на чолі з М.Грушевським, а також з'ясування суті складного переплетіння інтересів провідних держав Європи та політики правлячих кіл Росії щодо України.

В нинішніх умовах великого значення набуває глибоке вивчення не тільки теоретичної спадщини М. Грушевського, а й кропіткий аналіз його кропіткої роботи по втіленню в життя власних задумів, а також помилок і прорахунків, допущених на цьому шляху. Світова історія вчить: для побудови нового політичного порядку, для соціального прогресу неоціненне значення має не тільки позитивний, а й негативний досвід попередніх поколінь. При цьому, важливо навчитись давати йому об'єктивну оцінку. Незнання попереднього досвіду, або його тенденційне висвітлення не минуче приводить до відродження старих ілюзій і помилок. Історія нічому не вчить того, хто її не знає. Відомий французький історик А.Токвіль небезпідставно називав історію картинною галереєю, в якій мало оригіналів і багато копій.

Історія нічому не навчає й тих, хто не замислюється над її уроками.

Література

1. Решотько Л. «Про основні завдання Асоціації грушевськознавців» // *Гэпос України* 1991, 22 листопада.
2. Гоушевський М. «Теперішня Україна і її минувшина» // *Грушевський М. «Хто такі українці і що вони хочуть»* К.: 1991 - 240 с.
3. Гоушевський М. «Як все починалося, або "радісні дні" всеросійського визволення» // *Грушевський М. «Хто такі українці і що вони хочуть»* К.: 1991 - 240 с.
4. Гоушевський М. «Вільна Україна» /! *Гоушевський М. «Хто такі українці і що вони хочуть»* К.: 1991 - 240 с.
5. *IV Універсал Української Центральної Ради* // «Історія України (1917-1928 рр.)» Хрестоматія, К.: 1997 - 235 с.
6. *Грушевський М. «Ілюстрована історія України»*. Київ-Львів, 1913 - 523с.